

Coperta: Larisa BARBU

Fotografia de pe copertă: Steaua Nașterii din biserică de la Betleem,
dăruită de domnitorul român Ștefan Cantacuzino
(Foto: Razvan Bucuroiu)

© Lumea Credinței
pentru prezenta ediție – 2013

Editor: Lumea Credinței
Str. Pictor Ștefan Luchian nr. 12, sector 2,
București, cod 023958
tel./fax: 021/310.71.81;
razvan.bucuroiu@lumeacredintei.com

Director: Răzvan BUCUROIU
Redactor-șef: Răzvan CODRESCU

Distribuție:
S.C. Supergraph S.R.L.
Str. Ion Minulescu nr. 36
031216, Sector 3, București
Tel. 021/320.61.19; 021/319.10.83
Fax: 021/319.10.84

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României BEZA, MARCU

Urme românești în Răsăritul ortodox / Marcu Beza. -
București : Lumea credinței, 2013

Bibliogr.

Index

ISBN 978-606-93222-7-7

821.135.1-992

Introducere editorială

Peste numele și scările lui Marcu Beza (1882-1949) s-a așternut o nedreaptă uitare, accentuată parcă după 1989, adică tocmai după ce, prin prăbușirea regimului comunist, se puteau îndeplini condițiile corectei sale redescoperiri în cele două dimensiuni majore care l-au caracterizat și care rămân mărturisitoare în posteritate: cea *națională* (românească și aromânească deopotrivă) și cea *creștină* (profund angajată în Ortodoxie și în destinul cultural al României Mari).

Cartea de față, *Urme românești în Răsăritul ortodox*, apărută în 1935 și foarte apreciată la vremea respectivă atât de istorici (în frunte cu Nicolae Iorga însuși), cât și de teologi (Teodor Bodogae, care i-a și continuat cercetările), poate reînvia, prin reeditare, figura aleasă a autorului ei, intelectual și diplomat exemplar, încă posibil model paideic pentru generațiile de azi (care se confruntă tocmai cu lipsa de modele autentice și cu dificultatea reconexării la mareia tradiție culturală a creștinismului – fără de care nu se pot defini nici românitatea, nici europenitatea în ansamblul ei).

Eseist, critic literar, folclorist, poet, prozator și traducător, primul nostru mare anglist (alături de Iancu Botez și înainte de Dragoș Protopopescu), membru corespondent al Academiei Române (din 1925), consul general al României în Anglia (1920-1933) și apoi la Ierusalim, iar în timpul celui de-al doilea război mondial consilier cultural al Legației Române de la Londra (unde s-a zbătut enorm pentru promovarea valorilor culturale românești, cum poate nimeni n-a mai făcut-o de la el încocat¹), Marcu Beza a fost nu doar studentul apreciat al lui Titu Maiorescu și Nicolae Iorga la Facultatea de Littere și Filosofie din București, dar și un vrednic continuator al misionarismului intelectual al celor doi „apostoli” ai culturii noastre moderne („un junimist târziu”, s-a spus), de care-l apropie și marea varietate a preocupărilor, precum și darul scrisului (până la veleitățile creației literare – parțial transpuse și în limba engleză). Deși cu sensibilitate conservatoare, iar ulterior cu prietenii printre simpatizanții dreptei creștine, cariera diplomatică l-a ținut departe, ca și pe un Lucian Blaga, de angajările politice de tip partinic.

¹ Pe lângă cursurile de popularizare ținute la King's College și numeroasele demersuri mijlocitoare (cum ar fi cele pentru traducerea și publicarea *Pădurii spânzuraților* a bunului său prieten Liviu Rebreanu), rămân cărțile lui despre România adresate publicului de limbă engleză în intervalul 1920-1947: *Papers in the Romanian People and Literature* (1920), *Origin of the Roumanians* (1941), *The Roumanian Church* (1943), *Heritage of Byzantium* (1947) și a.

A debutat editorial în 1903 – la numai 21 de ani – cu volumul *De la noi* (proză scurtă în dialectul macedo-român) și în anii următori a redactat revista *Grai bun* (1906-1909)¹, fără a reuși să satisfacă exigențele estetice ale unui Eugen Lovinescu (care are totuși cuvinte de laudă, de pildă, pentru nuvela sa *Gardana*, ce le-a plăcut și englezilor la vremea ei, dar nu și pentru romanul *O viață*, din 1921, apărut și în versiune engleză în 1925, pe care Marcu Beza îl consideră principala sa ispravă literară). L-au consacrat mai ales studiile sale de anglist, care se pot consulta cu folos și astăzi: *Romantismul englez* (București, f. a.) și *Romanul englez contemporan* (București, 1928)², *Shakespeare in Roumania* (Londra, 1931), *Vechi legături cu Anglia* (București, 1938) etc. De un oarecare succes s-a bucurat și eseul *Paganism in Romanian Folklore* (Londra, 1928), căreia i se datorează în mare măsură prezența sa în *Dicționarul etnologilor români* (vol. I, pp. 72-73) alcătuit de Iordan Datcu (1998)³.

¹ Cf. și cartea *Grai bun. Calendar aromânesc* (București, 1909), cu mare impact asupra comunității respective (care astăzi, din păcate, îl onorează în destul de mică măsură).

² A se vedea – deși a trecut aproape neobservată – și reeditarea din 1999, în îngrăjirea și cu introducerea lui Andi Bălu: *Romantismul. Romanul englez* (București, Editura Albatros).

³ Trebuie precizat, în această privință, că în periodice a mai publicat interesante studii despre arta populară românească și despre poezia populară din Macedonia (cu florilegii de versuri în dialect), mult apreciate de consângoreanul său Tache Papahagi, marcat profesionist al folcloristicii și literaturii dialectale. Deși cu atâtă deschidere pentru tradiția creștină și pentru cea

Un loc aparte în preocupările și scrisul lui Marcu Beza îl ocupă repetatele sale călătorii și însemnări din Orient (Peninsula Balcanică, Grecia continentală și insulară, Asia Mică, Orientul Apropiat, cu predilecție pentru Muntele Athos, Egipt și Locurile Sfinte), în căutarea „moștenirii bizantine”, dar și a urmelor istorice sau legendare lăsate de vlahii din vechime (fie ei de la dreapta sau de la stânga Dunării). Marcu Beza nu e doar un turist superior, nu călătorește doar din placere și curiozitate particulară, ci face adevărată muncă de investigație, ca un documentarist erudit, dar și ca un scriitor capabil să transmită – asemenea lui C. Gane, bunăoară – fiorul inefabil al vremurilor apuse. Știința limbilor (inclusiv a celei grecești) îi sunt de mare ajutor în demersurile sale, ce au putut căpăta greutate academică (a se vedea, între altele, comunicările înregistrate la finele cărții de față). Volumele din această sferă de interes sunt destul de numeroase (și lor li se adaugă și alte contribuții, risipite prin presa vremii sau rămase în manuscris): *Biblioteca mănăstirești la Muntele Athos* (București, 1934), *Lands of Many Religions: Palestine, Syria, Cyprus and Mount Sinai* (Londra, 1934), *Urme românești în Răsăritul ortodox* (București, 1935 – probabil cartea sa cea mai cunoscută), *Pe tărâmuri biblice* (București, 2000). Cercetările sale au fost valorificate și extinse

folclorică, programatic prețuite și cultivate de gândiriști, Marcu Beza n-a făcut parte propriu-zis din tabăra acestora, fiind în general o personalitate refractară înregistmentărilor de orice fel.

în a doua jumătate a secolului XX de câțiva cărturari redutabili, îndeosebi de regretatul academician Virgil Cândea¹, care avea cuvenita prețuire pentru lucrările lui Marcu Beza – adeseori deschizătoare de drum (chiar dacă precursorul interbelic nu avea formăție specifică de medievist ori bizantinolog, ba nici măcar de istoric în general).

Urme românești în Răsăritul ortodox este acum la a treia ediție (după cele din 1935 și 1937). Chiar la distanță de trei sferturi de veac, cartea își păstrează interesul și prospetimea, provocând mereu la o meditație reînnoită asupra trecutului nostru istoric și spiritual, pe care ne ajută să-l înțelegem în adevăratale lui coordinate, din adâncurile Evului Mediu și până la sinteza târzie a „Bizanțului după Bizanț”. O românitate care a respirat organic în duhul Ortodoxiei, cu al cărei destin și-a împlinit istoria și ființa identitară, lăsând urme diverse pe toate meridianele spațiului euro-afro-asiacic ce a constituit leagănul creștinătății. Aceste lucruri trebuie cunoscute nu pentru a ne mândri cu ele mai mult decât este cazul, ci pentru a ne înțelege corect așezarea istorică și tradiția culturală, precum și măsura

¹ Cf. mai ales *Le Mont Athos. Présences roumaines*, București, 1979 (în colab. cu Constantin Simionescu), *Prezențe culturale românești (Istanbul, Ierusalim, Paros, Patmos, Sinai, Alep)*, București, 1982 (tot în colab. cu C. Simionescu), *Mărturii românești peste hotare. Mică enciclopedie de creații românești și de izvoare despre români în colecții din străinătate, I. Albania-Grecia*, București, 1991 (vol. II – India-Olanda – a apărut în 1998, conținând și adaosuri la cel anterior).

interioară, îndelung și smerit purtătoare de Dumnezeu, inseparabilă de dinamica soteriologică a credinței și a faptelor ei mărturisitoare.

Am păstrat, în mare, ortografia autorului, inclusiv majuscularea numelor etnice, dar nu și atunci când apar ca atrbute adjectivale. Am eliminat tacit unele erori strecurate în edițiile anterioare și am căutat, în sprijinul cititorului de azi, să completăm și să unificăm punctuația. Ilustrațiile din edițiile interbelice, parte ireproductibile, parte depășite prin scurgearea vremii (vestigii care și-au schimbat locația, locații care și-au schimbat – adeseori radical – înfățișarea etc.), au fost lăsate la o parte, mizând doar pe valoarea intrinsecă a textului.

După ce *Lumea Credinței* a prezentat ani de-a rândul întruchipările atât de diverse ale Ortodoxiei, de la cele de acasă până la cele de peste mări, întinzând punți între tradiție și actualitate, atât cât stă în puterile și în căderea unui magazin ilustrat, oferă acum publicului larg, prin această reeditare, posibilitatea de a-și fixa mai bine câteva repere „de suflet” în acest spațiu vast și fascinant, care este până la urmă *lumea noastră esențială*, dincolo de toate aventurile și dez-mărginirile noului veac și mileniu. Încredințați de urmele vechi, lăsa-vom poate și alte urme, vrednice de pomenire, în Răsăritul ortodox al (pe)trecerii noastre pământești spre marea taină a Răsăritului de Sus...

Răzvan Codrescu

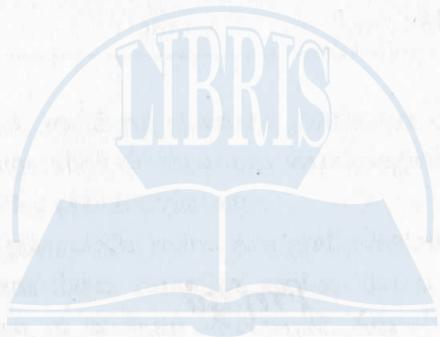
Prefață

Pe lângă un material inedit, am dat aici într-o mai dezvoltată formă și câteva comunicări, făcute Academiei Române, care dintru început au deșteptat osebită luare-aminte. Profesorul N. Iorga, deși pe atunci în fruntea Guvernului și copleșit de trebi, totuși – potrivit unei vechi tradiții cărturărești – n-a pregetat să se prezinte la Academie și să arate însemnatatea unor asemenea descoperiri, adăugând spuselor mele vastă-i cunoaștere istorică.

Așa că doritorii a ști mai mult asupra subiectului sunt rugați să citească și comunicările Academiei, ale căror titluri și date le adaug la sfărșit.

În imprejurările de astăzi, trebuie să mărturisesc că cheltuielile de călătorii, de fotografiat și celealte m-au privit de-a dreptul. N-am luat nici un ban de la nimeni. Îndemnul însă a venit de la Maria-Sa Regele Carol II, de la simțu-I adânc de înțelegere și prețuire a trecutului; încât în chip firesc și cartea e închinată respectuos Aceluia ce ține pasă dreaptă culturii românești.

M. B.
Ierusalim, 1935

Urme românești la Muntele Sinai și la Mănăstirea Sf. Sava

Acum zece ani, când am publicat în Londra studiul meu, *Călători englezi despre Români*, cineva din publicul cititor mi-a semnalat pe unul Thomas Herbert, din 1626, care vorbea și de niște aşezări valahe în Asia. Aflându-mă la Ierusalim, deseori m-am gândit: unde vor fi acești coloniști? Și de curând iată că d-l C. S. Jarvis, guvernatorul Peninsulei Sinai, relatează într-o carte a sa:

„Ajutând pe călugări în trebile mănăstirii, e o ciudată rasă de oameni, ziși *Gebalie*. Nu fac parte din stocul arăbesc, ci sunt urmașii robilor valahi, trimiși de Justinian a servi mănăstirii în veacul al VI-lea”¹.

Am scris autorului, întrebând dacă nu există vreun act documentar în privința aserțiunii sale. Mi-a răspuns că n-are nici o altă deslușire, că a luat și el informația dintr-anumiți călători, pe care cercetându-i eu însuși și mergând înapoi cu multe veacuri, am

¹ *Yesterday and To-Day in Sinai*, p. 229, London, 1931.